

Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi

Fulya YÜKSEL-ŞAHİN*

Özet

Araştırmada ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma, 235 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırmada gerekli bilgileri toplamak amacı ile, “Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği” ve “Öğrenci Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Toplanan veriler üzerinde yüzdelik hesaplamalar, MANOVA ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenciler PDR hizmetlerini en çok verilen hizmetten en az verilen hizmete doğru sırasıyla konsültasyonluk hizmeti, yönlendirme-yerleştirme hizmeti, izleme hizmeti, çevre ve veli ile ilişkiler hizmeti, oryantasyon hizmeti, araştırma ve değerlendirme hizmeti, bilgi toplama ve yayma hizmeti, bireyi tanıma hizmeti ve psikolojik danışma hizmeti olarak belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları, cinsiyete ve akademik başarıya göre PDR hizmetlerini değerlendirme puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtmalarının, okul psikolojik danışmanının tanınmasının ve okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünmenin PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Ancak, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtmaları, okul psikolojik danışmanının sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, mesleki rehberlik yardımını almanın ve eğitsel rehberlik yardımını almanın PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı da görülmüştür. Araştırma sonuçlarına bir bütün olarak bakıldığında PDR hizmetlerin yaklaşık olarak % 56 düzeyinde yapıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri

* Yrd. Doç. Dr. Fulya YÜKSEL-ŞAHİN, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
fulya_sahin@hotmail.com

Evaluation of school counseling and guidance services based on views of high school students

Fulya YÜKSEL-ŞAHİN*

Abstract

This study evaluated school psychological counseling services based on high school students' views. Participants were 235 students. "Student Personal Information Form" and "the School Guidance Services Scale" were used for data analysis. Percentage calculations, MANOVA and multiple regression procedures were used for data analysis. Results showed that students listed the guidance services from the most utilized to the least as follows: consultation, placement, follow-up, public and family relations, orientation, research and evaluation, information gathering and outreach, appraisal and counseling services. Results revealed that students' evaluations of school counseling and guidance services did not show any differ significantly according to gender and academic achievement. Results also showed that whether teachers informed students about counseling services; whether students had met the school counselor and should certainly have counselors were significant predictors of students' evaluations of counseling guidance services. On the other hand, whether school counselors familiarized students with their services, students believed in the helpfulness of counseling and guidance services; whether students utilized educational counseling and career counseling were not significant predictors of students' evaluation of these services. Results of this study showed that overall an approximately 56 % of all counseling and guidance services were offered.

Key Words: Counseling and Guidance Services

*Assistant Professor Dr. Fulya Yüksel-Şahin, University of Yildiz Technical, Istanbul, Turkey, fulya_sahin@hotmail.com

Ortaöğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Hizmetleri

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, mesleğe, hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Ortaöğretim, genel ortaöğretim, meslekî ve teknik ortaöğretim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir ve öğrenciler, istek ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda bu programlardan birine yönelerek yetişme imkânını bulurlar. Genel ortaöğretimin amacı; öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Genel ortaöğretim, genel liseler, Anadolu liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, spor liseleri, Anadolu güzel sanatlar liseleri ve çok programlı liselerden oluşmaktadır. Meslekî ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren ve öğrencileri yüksek öğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. Meslekî ve teknik ortaöğretim; erkek teknik öğretim okulları, kız teknik öğretim okulları, ticaret ve turizm öğretimi okulları ve din öğretimi okullarından oluşmaktadır (T.C.M.E.B., Türk Milli Eğitim Sistemi, 2008).

Yukarıda belirtildiği gibi, ortaöğretimin bölümleri, programları ve özellikleri, ilköğretim okullarının özelliklerinden ve öğrencilerinin özelliklerinden farklılık göstermektedir. Ortaöğretim dönemi ergenlik dönemine denk gelmektedir. Ergenlik döneminde olan birey, bedensel, cinsel, bilişsel, duygusal ve sosyal sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar (Baysal, 2004). Bu dönemde bireyden beklenen başlıca gelişim görevleri; cinsel rolünü kabullenip, bu rolüne uygun davranış örüntülerini geliştirmesi; duygusal bağımsızlığını kazanarak kendisiyle ilgili önemli kararları kendi başına verebilmesi; akran grubu tarafından kabul görmesi; çatışan değerlerini uzlaştırması, kendi yaşına özgü bir yaşam felsefesi geliştirmesi; meslek seçimi için gerekli olan ön hazırlıkları yapıp kendisine en uygun olan mesleği seçmesi ve özkimliğine ulaşarak bunu kabullenmesidir. Ergenlik çağının gelişim görevlerinin başarılmış olması, bireyin genç yetişkinlik yıllarına girmesini sağlar.

Yapılan araştırmalarda, ergenlik döneminde özkimliğine ulaşma sorununu çözememiş bir bireyin genç yetişkinlik döneminde yoğun olarak duygusal yalıtımı yaşadığı ve bunu da yetişkinlik dönemine aktardığı görülmüştür. Ergenlik döneminde kişiliğin gelişimi ve uyumu ileriki yıllardaki kişiliğin gelişimi ve uyumunu etkilemektedir (Kılıççı, 1992).

Eğitsel açıdan ergenlik dönemindeki gencin, eğitsel hedeflerini belirlemesi ve bu hedeflerine ulaşması için sistemli bir biçimde çalışması gerekir. Yaptığı eğitsel planlara bağlı olarak da mesleki planlarını oluşturmak durumundadır (Yeşilyaprak, 2001). Eğitsel açıdan ergenlerin okula uyumuna yardımcı olmak; eğitim olanakları konusunda bilgilendirerek eğitsel kararlar almasına ve tercihleri yapmasına yardımcı olmak (İlgar, 2004) yani, seçmeli ders (Canel, 2007), kurs ve eğitsel çalışmalardan (Kepçeoğlu, 1994) kendi ilgi ve yeteneklerine en uygun olanını seçmesine yardımcı olmak; verimli ders çalışma yollarını tanıtarak (Kuhn, 2004; Yüksel-Şahin ve Hotaman, 2007) ve çalışma becerilerini geliştirerek (Hotaman, 2008; Kuhn, 2004) daha etkili öğrenmelerine yardımcı olmak (Fitch ve Marshall, 2004; Jackson, 2000; Myrick, 2003; Akt: Webb, Brigman ve Campbell, 2005) kendilerine uygun bir yükseköğretim programını seçmesine yardımcı olmak ve sınav kaygısını azaltmaya yönelik uygulamalar yapmak amaçlanır (Yeşilyaprak, 2001).

Mesleki açıdan ergenlik dönemi, gencin mesleki kararını oluşturmaya çalıştığı bir dönemdir (Yeşilyaprak, 2001). Bu dönemde gencin meslek alanları arasında bir ya da bir kaçtanesine doğru meslek seçimlerini belirginleştirmesi ve yönelmesi beklenir. Ancak, bu dönemde belirli bir meslek adının belirlenmesi beklenmemektedir. Başlangıçta yapılan bu tercihler çok genel ve karmaşık olabilir. Daha sonra bireyin kendisi ve çevresi ile ilgili bilgileri arttıkça, bu eğilimlerini doğru bir biçimde değerlendirmesi ve gerçekçi kararlar vermesi beklenmektedir (Çakır, 2004). Öğrencinin kendisini gerçekçi bir biçimde algılaması; güçlü ve zayıf yönlerini tanıması, zayıf yönlerini geliştirme isteğini duyması ve bununla ilgili fırsatları kullanması (Kuzgun, 2000); kendisine uygun meslek olanaklarını araştırması ve çalışma yaşamının gerektirdiği iletişim kurabilme, sorumluluk alabilme (Kuzgun, 2000), karar verme (Çakır, 2004) ve problem çözme gibi becerilere sahip olması önemlidir. Ayrıca, orta öğretimi bitirdikten sonra çalışma yaşamına atılma durumunda olan öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olan bir işe yönlendirilmesinde ve yerleştirilmesinde profesyonel bir yardım gereklidir.

Ergenin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki gelişim görevlerini başarması çok önemlidir. Ergenlik döneminde olan bireyin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki sorunları daha fazla yaşaması da, PDR hizmetlerine duyduğu ihtiyacı daha da arttırmaktadır (İlgar, 2004). Bu nedenle, ortaöğretime devam eden öğrencilerin gelişimleri, gereksinimleri ve sorunları dikkate alınarak; öğrencilerin eğitsel, mesleki, duygusal ve sosyal gelişimi ile ilgilenmek gerekir. Okul psikolojik danışmanı eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal alanlarda, bireyi doğrudan etkileyen bireyi tanıma, psikolojik danışma, bilgi toplama ve yayma, yöneltme ve yerleştirme, izleme, oryantasyon hizmetleri ile dolaylı yoldan etkileyen konsültasyonluk, araştırma ve değerlendirme ve çevre ve veli ile ilişkiler hizmetlerini yeterli düzeyde vermelidir. Kepçeoğlu (1994) PDR hizmetleri içinde bireyi tanıma hizmetinin, verilen diğer PDR hizmetlerinin ön koşulu olduğu belirtmektedir. Bu hizmetin amacı, bireyi tanımak ve kendisine tanıtmaktır. Bilgi toplama ve yayma hizmeti ise, öğrencinin ilgi duyduğu her çeşit eğitsel, mesleki kişisel, sosyal bilgi (Güven, 2004) ile kültürel etkinlikler, yardım hizmetleri, yararlanabilecekleri kurumlarla ilgili bilgileri sunar. Bu hizmette, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olan eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal kararları vermesi ve seçimleri yapması amaçlanır (Kepçeoğlu, 1994). Bu amaç doğrultusunda eğitsel açıdan buldukları eğitim programının içeriği, alanları, zorunlu/seçimlik dersleri, ders dışı eğitsel, kültürel ve gidebilecekleri üst eğitim kurumları ile üst eğitim kurumlarının, programın ve derslerin amacı, kapsamı ve kazandıracakları hakkında bilgiler verilir. Mesleki açıdan meslekler tanıtılır; kişisel açıdan yaşadıkları değişim ve gelişmeler hakkında bilgiler verilir; sosyal açıdan kişilerarası ilişkilerini güçlendirmeye dönük çeşitli bilgiler verilir (Çam, 2004; Güven, 2004; Ültanır, 2003; Yeşilyaprak, 2001). Öğrenci kendini tanıyıp kendi gelişimi için gerekli bilgileri edindikçe kendi özelliklerine uygun örneğin, bir eğitim kurumuna, sosyal etkinliğe, seçmeli derslere yönelmesi mümkün olur. Bu süreçte öğrencinin ilgi ve yetenekleri hakkında bilgi edinmek için öğrenciyi tanıma hizmetini, öğrencinin programlar ve okullar hakkında bilgi edinebilmesi için bilgi toplama ve yayma hizmetini, bu konularla ilgili öğrencinin gerçekçi algı ve beklentileri yoksa psikolojik danışma hizmetini, ailenin beklenti ve değerleri öğrencinin uygun karar almasını engelliyorsa konsültasyonluk hizmetini vererek yöneltme ve yerleştirme hizmeti sunulur (Çam, 2004; Topçu-Kabasakal, 2007). Yöneltme ve yerleştirme hizmeti ile psikolojik danışma hizmetini alan öğrencinin, bulunduğu ortamda uyum ve gelişim durumu hakkında bilgi almak için de, izleme hizmetini vermek gerekir. İzleme hizmetinin önemli olan bir yararı da, öğrenciye verilen PDR yardımının ne ölçüde etkili

olduğuna ilişkin değerlendirmeye dönük bilgileri sağlamasıdır. Ayrıca, öğrencilerin öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin özellikleri, ihtiyaçları, beklentileri ve sorunları konusunda araştırmaların yapılması ve bu sonuçların değerlendirilmesine ilişkin araştırma ve değerlendirme hizmetinin de verilmesi son derece önemlidir (Kepçeoğlu, 1994).

Yukarıda açıklanan bütün bu hizmetler, PDR modelleri içindeki; hizmetler (*servis*) modeli, süreç modeli (*psikolojik danışma, konsültasyon ve eşgüdümlemenin klinik ve terapötik boyutlar*), görevler modeli (*danışmanın görevlerinin basit bir şekilde listelenmesi*) ve gelişimsel PDR programları modellerinden (Doğan, 2001; Erkan, 2001), “hizmetler (*servis*) modeli”ni açıklamaktadır. Günümüzde benimsenen model ise, gelişimsel PDR programları modelidir. Gelişimsel PDR programında, olumlu benlik kavramını geliştirme; karar verme becerilerini geliştirme; akran ilişkilerinin, aile ilişkilerinin ve diğer yetişkinlerle olan ilişkilerin olumlu olması; mesleki planlamanın yapılması (Rye ve Sparks, 1999; Akt: Quast, 2003), çalışma ve boş zamanları değerlendirme alışkanlıkları kazandırma, bireyin mevcut değer ve ilgilerini belirleme (Doğan, 2001), kişilerarası ilişkileri konusunda farkındalık geliştirme, iletişim becerilerini ve yaşam becerilerini geliştirme (Staley ve Carey, 1997) gibi konular üzerinde odaklanır. İyi bir gelişimsel PDR programında kriz yönelimli, uyum sağlayıcı (çare bulucu-iyileştirici), önleyici ve gelişimsel yaklaşımlara ilişkin stratejilerin dengeli bir şekilde yer alması esastır. Çünkü, PDR hizmetleri kriz yönelimli, uyum sağlayıcı, önleyici ve gelişimsel yaklaşım olmak üzere dört temel yaklaşım çerçevesinde işlev görmektedir (Doğan, 2001). Kriz yönelimli yaklaşım açısından bakıldığında, ortaöğretimdeki bir gencin anne, baba, kardeş gibi çok yakın olan bir aile üyesini kaybetmesi, anne-babasının boşanması, cinsel istismar yaşaması, şiddete maruz kalması v.b. gibi durum içinde bulunması kriz durumlarına örnektir. Birey, bu yaşam olayları sonucunda ortaya çıkan yeni duruma uyum sağlayamadığında kriz durumu ortaya çıkar (Ceyhun, Ergun ve Duran, 1993; Ersever, 2001; Kaya ve Çivitçi, 2004; Sayıl, 1977; Yüksel-Şahin, 2000). Kriz yönelimli yaklaşım, danışana yalnızca kritik durumlarda müdahale etmeyi öngörür (Doğan, 2001). Uyum sağlayıcı (iyileştirici-çare bulucu) yaklaşım açısından, öğrencilerin özellikle okul ortamına, akademik yaşantılara, akran ilişkilerine ve gelişim süreçlerinde karşılaştıkları diğer belli başlı yaşantılara uyum sağlamalarına yardımcı olmak, uyum sorunu yaşayanların uyumsuzluklarının altında yatan nedenleri bulup inceleyerek, uyuma yönelik yeni davranışlar geliştirebilmelerine yardımcı olmak esastır (Baysal, 2004).

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Önleyici yaklaşım açısından, olası sorunlar ortaya çıkmadan önce kestirilmekte ve PDR etkinlikleri ile bu sorunların ortaya çıkmasının önüne geçilmesine çalışılmaktadır (Kaya ve Çivitçi, 2004). Bu amaçla, öğrencilere, anne-babalara, öğretmenlere ve yöneticilere öğrencilerin ihtiyaçları, gelişimsel özellikleri, karşılaşılabilecekleri kriz durumları, stres yaratan durumlar ve bunlarla başa çıkma yolları hakkında çeşitli bilgiler verilir (Ersever, 1992). Gelişimsel yaklaşımda ise, öğrencilerin eğitsel, kişisel, sosyal ve mesleki alanlarda, ulaşmaları gereken hedefler belirlenerek bu hedeflere nasıl ulaşılabileceği konusunda planların geliştirilmesi söz konusudur (Muro ve Kottman, 1995; Akt; Doğan, 2001). Bu yaklaşım, çocukluktan başlayarak, insan gelişiminin evrelerini ve gelişim görevlerini temel alır (Uz-Baş, 2007). Bu amaçla, okul PDR programı, öğrencilerin gelişim dönemlerini dikkate alarak bedensel, zihinsel, duygusal ve psikososyal yönlerden sağlıklı bir biçimde gelişebilmelerini amaçlar (İlgar, 2004).

Coy ve Sears (2000) ortaöğretimde gelişimsel PDR programının müdahale yöntemlerini; bireysel psikolojik danışma (iyileştirici olması); grup rehberliği (öğrencilerin ihtiyaç duyduğu eğitsel ve mesleki bilgilerin verilmesi); grupla psikolojik danışma (fazla sayıda öğrenciyle çalışma olanağını vermesi); mesleki gelişim ve bilgi verme hizmetleri (mesleki rehberlik); yerleştirme (okul içi ve okul dışı yerleştirme); konsültasyon (psikolojik danışmanın bilgi ve becerilerini öğretmen, yönetici, ana-baba ve diğer toplum kuruluşları ile paylaşması); ve eşgüdümleme (okulla toplum kuruluşları arasında bağlantı kurmayı içeren dolaylı bazı hizmetleri yürütme) olarak sıralamışlardır (Akt: Doğan, 2001). Ülkemizde, 2006–2007 öğretim yılında uygulanmak üzere 02.08.2006 tarih ve 329 sayılı Talim Terbiye Kurul Kararı ile uygulamaya konulan “Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı”, “Okul PDR Programı” değil, onun bir parçasıdır. Bu program, “Okul PDR Hizmetleri Programı Modeli”nin hizmet alanlarından grup rehberliği bölümünde yer almakta (T.C.M.E.B. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2008) olup, öğretmenlerin uygulama yapmasına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Gelişimsel PDR programının başarılı bir biçimde hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi için okul psikolojik danışmanının mesleki açıdan yeterli olması; yöneticilerle, öğretmenlerle ve ailelerle işbirliği içinde olması ve onların desteğini alması gerekir. Ayrıca, psikolojik danışmanların bütün öğretim kademelerinde, yeterli sayıda olması

ve görev yaptığı öğretim kademesindeki öğrenci özelliklerine uygun bir PDR hizmetini verebilecek formasyona sahip olması da gerekir. Gelişimsel PDR programı, gelişimsel, birbirinin üzerine inşa edilen çeşitli faaliyetlerden meydana gelen ardışık bir program (Erkan, 2001) olduğu için programın da temelden başlayarak devam etmesi gerekir. Ülkemizde, PDR hizmetleri okulöncesi eğitimde ve ilköğretimde hala, yaygın olarak verilememektedir. Anaokullarına psikolojik danışman atanmasının zorunlu olması ve bütün ilköğretim okullarında psikolojik danışman görevlendirilmesi kararları yeni alınmış kararlardır (T.C.M.E.B., 17. Milli Eğitim Şurası, 2006). Burada da karşımıza çıkan önemli bir sorun, okulöncesi eğitim kurumlarında ve ilköğretim kurumlarında görev yapacak olan psikolojik danışmanların formasyonu, Doğan'ın (2001) belirttiği gibi, daha çok ortaöğretimde çalışabilecek biçimde olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde, gelişimsel PDR programı modelinin uygulanamaması ve yaşanan sorunlar nedeni ile bu araştırma, günümüzde benimsenen gelişimsel PDR programı modeli üzerinden yapılamamıştır.

Araştırmada temel alınan "hizmetler (servis) modelinde", gelişimsel PDR programına vurgu yapılmamaktadır. Kaya ve Çivitçi (2003) gelişimsel PDR programlarının, öğrencilerin gelişimsel özelliklerinden ve ihtiyaçlarından hareketle belirli öğrenci yeterliliklerini gerçekleştirmeyi amaçlayan, grup etkinliklerine yer veren ve sorunlu olan öğrencilere yönelik de müdahale hizmetlerini içeren kapsamlı bir fonksiyona sahip olduklarını belirtmektedirler. PDR hizmetleri modelinde de, öğrencilerin ihtiyaçları, bu ihtiyaçlara dayalı beceri ve yeterlilikleri gerçekleştirmek gözardı edilmez. Ancak hizmetler modelinin, gelişimsel PDR programı modeli kadar sistemli ve programlı olmadığı da bir gerçektir. Ülkemizde, PDR hizmetleri modeli okullarımızda daha yaygın olarak uygulanmaya çalışıldığı için araştırma, bu model üzerinden yapılmıştır. PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak durum saptaması niteliğinde yurtdışında birçok araştırma (örn; Aluede ve Imonikhe, 2002; Amatea ve Clark, 2005; Clark ve Amatea, 2004; Ekstrom, Elmore, Schafer, Trotter ve Webster, 2004) yapıldığı gibi, ülkemizde de birçok araştırma (örn; Duman, 1985; Esmer, 1985; Görkem, 1985; Gültekin, 1984; Güvendi, 1980; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Karagüven, 2001; Kepçeoğlu, 1978; Korkut-Owen ve Owen, 2008; Kutlu, 2002; Kuzgun, 1981; Öztoprak, 1991; Pişkin, 1989; Yüksel-Şahin, 2002) yapılmıştır. Araştırma konusu ile doğrudan ilgili olarak yapılmış olan araştırmalarda, orta dereceli okullardaki öğrencilerin okul psikolojik danışmanının görevi olmayan işleri, görevi olarak gördükleri (Duman, 1985); öğrencilerin

okul psikolojik danışmanından gördükleri hizmetleri yetersiz olarak değerlendirdikleri (Görkem, 1985; Güvendi, 1980; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Karagüven, 2001); ve okul psikolojik danışmanlarının kendi görevlerini tanıtmada konusunda yeterli olmadıkları bulunmuştur (Duman, 1985; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Kepçeoğlu, 1978). Geçmiş yıllarda ortaya çıkan ve olumlu olmayan bu araştırma sonuçları dikkate alındığında, günümüzde verilen PDR hizmetlerinde olumlu yöne doğru bir gidişin olup olmadığının araştırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Günümüzde, ortaöğretim kurumlarında verilen eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal alanlarda bireyi doğrudan etkileyen bireyi tanıma, psikolojik danışma, bilgi toplama ve yayma, yöneltme ve yerleştirme, izleme, oryantasyon hizmetleri ile dolaylı yoldan etkileyen konsültasyonluk, araştırma ve değerlendirme ve çevre ve veli ile ilişkiler hizmetlerinin hangi düzeyde verildiğini ortaya çıkartmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Yapılmış olan bu araştırma, varolan durumun saptanması açısından ve çıkan sonuçlardan yararlanılması açısından önemli olabilir. Bu da, PDR hizmetlerinin gelişimi açısından yarar sağlayabilir. Ayrıca, araştırmanın özellikle kuramsal kısmında açıklanmaya çalışılan, günümüzde benimsenen gelişimsel PDR programları modelinin okullarımızda uygulanması gerekliliğini bir kez daha hatırlatması açısından da yarar sağlayabilir. PDR hizmetleri ile ilgili olarak yapılacak olan yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarında da, gelişimsel PDR programı modelinin PDR alan literatürünün bir bölümü olarak, olağan bir biçimde açıklanması yerine, gelişimsel PDR programlarının hazırlanması ve uygulanmasına dönük olarak çalışmalara ihtiyaç olduğuna dikkat çekmesi açısından da önem taşıdığı düşünülmektedir. Yapılmış olan bu araştırmanın geçmiş yıllarda yapılmış olan araştırmalardan farkı, PDR modellerinin açıklanması ile seçilen model üzerinden PDR hizmetlerinin değerlendirilmesinin yapılmış olmasıdır; ayrıca, daha önceki araştırmalarda ele alınmayan okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıma, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olup olamayacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alma, mesleki rehberlik yardımını alma, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtmada ve öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtmada değişkenlerinin üzerinde de durmasıdır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre kendi okullarında verilen PDR hizmetlerini çeşitli değişkenlere göre değerlendirmektir. Bu genel amaç çerçevesinde alt amaçlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme puanları ve bu hizmetlerin gerçekleşme yüzdeleri nedir?
2. Ortaöğretim öğrencilerinin, PDR hizmetlerini değerlendirmeleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirmeleri akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıma, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olup olamayacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alma, mesleki rehberlik yardımını alma, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtması ve öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtması değişkenlerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yordamadaki katkıları nedir?

YÖNTEM

Araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin bazı değişkenlere göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini değerlendirmelerini belirlemeye yönelik olarak yapılmış olan betimsel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Araştırma İstanbul ilinde, Avrupa yakasında bir ortaöğretim kurumuna ve Asya yakasında bir ortaöğretim kurumuna devam eden, 9, 10, ve 11. sınıflardaki, 235 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin %37.9'u birinci sınıf, %30.2'si ikinci sınıf, %31.9'u üçüncü sınıf öğrencileri olup; bu öğrencilerin % 38.7'si kız öğrenci, % 61.3'ü de erkek öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada gerekli bilgileri toplamak amacı ile, “Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği” ve “Öğrenci Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

“Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği”

Bu ölçek psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ne ölçüde verildiğini belirlemek amacı ile Poyraz (2007) tarafından geliştirilmiştir. Beşli likert tipi olan ölçek dokuz alt ölçekten (psikolojik danışma hizmeti, oryantasyon hizmeti, bireyi tanıma hizmeti, bilgi toplama ve yayma hizmeti, yöneltme ve yerleştirme hizmeti, izleme hizmeti, çevre-veli ilişkiler hizmeti ve müşavirlik hizmeti) ve 63 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin çok iyi düzeyde verildiğini göstermektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Poyraz tarafından yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliği çalışması sonucunda, görüşü alınan en az yüksek lisans veya doktoralı, alanda çalışan ve akademisyen olan otuz uzman ölçeğin tüm maddelerini aynen onaylamışlardır. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için Cronbach α katsayısı hesaplanmıştır. 63 maddeden oluşan ölçeğin geneli için Cronbach α değeri .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt testleri için hesaplanan Cronbach α değerleri sırasıyla psikolojik danışma hizmeti için .89; oryantasyon hizmeti için .88; bireyi tanıma hizmeti için .87; bilgi toplama ve yayma hizmeti için .87; yöneltme ve yerleştirme hizmeti için .89; izleme hizmeti için .88; çevre veli ilişkiler hizmeti için .89; konsültasyonluk hizmeti için .93; araştırma ve değerlendirme hizmeti için .92 dir.

Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği'nin her alt boyutu için örnek maddeler aşağıda verilmiştir:

Psikolojik Danışma Hizmeti: “Okulumuzda, öğrencilere, duygusal ve sosyal uyum sorunlarına yönelik psikolojik danışma yapılmaktadır”.

Oryantasyon Hizmeti: “Okulumuzda, yeni kaydolun öğrencilere okulun tarihi, okulun başarıları, mevcut ve mezun öğrenciler hakkında ve öğretmen durumu ile ilgili tanıtıcı bilgiler verilmektedir”.

Bireyi Tanıma Hizmeti: “Okulumuzda, öğrencilerin yeteneklerini tanımaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır”.

Bilgi Toplama ve Yayma Hizmeti: “Okulumuzda, üst okullar ve mesleklerle ilgili bilgiler, broşür, kitap dergi, gazete kupürleri vb. toplanmakta ve öğrencilere sunulmaktadır”.

Yönelme ve Yerleştirme Hizmeti: “Okulumuzda, üniversiteye devam edecek öğrencilere, kendilerine uygun bölümleri seçebilmeleri konusunda rehberlik yapılmaktadır”.

İzleme Hizmeti: “Okulumuzda, öğrencilerimizin öğrenimleri boyunca buldukları her sınıfta eğitsel başarı durumları ve her türlü gelişimleri düzenli bir şekilde izlenmektedir”.

Çevre ve Veli İle İlişkiler Hizmeti: “Okuldaki her türlü çalışma ve rehberlik hizmetleri çeşitli toplantılar ve yayınlar ve diğer yayın organları aracılığı ile çevreye ve velilere etkili bir şekilde tanıtılmakta ve duyurulmaktadır”.

Konsültasyonluk Hizmeti: “Rehber öğretmenler, diğer öğretmenlere öğrencilerle ve velilerle etkili iletişim kurabilme vb. konularda yardımcı olur”.

Araştırma ve Değerlendirme Hizmeti: “Okulumuzda, öğrencilerin çeşitli problemlerini saptamak için araştırma ve inceleme çalışmaları yapılmaktadır”.

“Öğrenci Kişisel Bilgi Formu”

Araştırmada gerekli bilgileri toplamak amacı ile kullanılmış olan “Öğrenci Kişisel Bilgi Formu”nda, cinsiyet, akademik başarı düzeyi, okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıma, okul psikolojik danışmanının sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alma, mesleki rehberlik yardımını alma, okul psikolojik danışmanının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini tanıtması ve öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini tanıtmasına ilişkin sorular bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması amacı ile, ölçekler ortaöğretime devam öğrencilere uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS Paket Programı’ndan yararlanılmıştır. Yüzdeler hesaplamaları, MANOVA ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirmeleri, alt ölçekler puan ortalamaları ile toplam puan ortalaması üzerinden yüzde olarak hesaplanmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme düzeylerinin cinsiyete ve akademik başarıya göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için MANOVA testi

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

yapılmıştır. Okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıma, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olup olamayacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alma, mesleki rehberlik yardımını alma, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtması ve öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtması değişkenlerine göre PDR hizmetlerinin yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada, anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan problemin çözümü için toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 1’de ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme puan ortalamaları ve yüzdeler değeri verilmiştir.

Tablo 1. Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme puan ortalamaları ve yüzdeler değeri

PDR Hizmetleri (n=235)	Düşük Puan	Yüksek Puan	\bar{X}	SS	%
Psikolojik Danışma H	7	37	18.55	7.59	53
Oryantasyon H.	7	34	19.49	6.95	55.69
Bireyi Tanıma H.	7	35	18.93	7.45	54.09
Bilgi Top.ve Yayma H.	7	34	19.18	7.03	54.8
Yönelme-Yerleştirme H	7	35	19.81	7.82	56.6
İzleme H.	7	35	19.59	7.52	55.97
Çevre ve Veli İliş. H.	7	39	19.53	7.34	55.8
Konsültasyonluk	7	47	20.12	7.59	57.49
Araştırma ve Değ. H.	7	36	19.34	7.38	55.26
Toplam PDR Hiz.	63	302	174.87	60.15	55.51

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrenciler PDR hizmetlerini en çok verilen hizmetten en az verilen hizmete doğru sırasıyla konsültasyonluk hizmeti (%57.49), yönelme-yerleştirme hizmeti (%56.6), izleme hizmeti (%55.97), çevre ve veli ile ilişkiler hizmeti (%55.8), oryantasyon hizmeti (%55.69), araştırma ve değerlendirme hizmeti (%55.26), bilgi toplama ve yayma hizmeti (%54.8), bireyi tanıma hizmeti (%54.09) ve psikolojik danışma hizmeti

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

(%53) olarak belirtmişlerdir. PDR hizmetleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu hizmetlerin % 55.51 düzeyinde verildiği görülmüştür.

Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme düzeylerinin cinsiyete ve akademik başarıya göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için MANOVA analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ortaöğretim öğrencilerinin PDR hizmetlerini değerlendirme düzeylerinin cinsiyete ve akademik başarıya göre farklılığına ilişkin MANOVA analiz sonuçları

Kaynak	Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Cinsiyet	Toplam	2874.850	1	2874.850	.79
	Psikolojik Dan. H.	.721	1	.721	.01
	Oryantasyon H.	.358	1	.358	.00
	Bireyi Tanıma H.	38.638	1	38.638	.70
	Bilgi Top.-Yay. H.	11.446	1	11.446	.23
	Yöneltme-Yerleş. H.	1.137	1	1.137	.02
	İzleme H.	105.846	1	105.846	1.88
	Çevre - Veli İliş. H.	159.826	1	159.826	2.99
	Konsültasyonluk H.	60.001	1	60.001	1.04
	Araş. ve Değer. H.	136.883	1	136.883	2.53
Wilks' Lambda (Λ)= .94, F hesaplanan (10, 224) = 1.50, $p > .05$					
Kaynak	Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Akademik Başarı	Toplam	10409.837	3	3469.946	.96
	Psiko. Dan. H.	82.643	3	27.548	.48
	Oryantasyon H.	141.405	3	47.135	.98
	Bireyi Tanıma H.	103.130	3	34.377	.62
	Bilgi Top.-Yay. H.	77.684	3	25.895	.52
	Yönelt.-Yerleş. H.	162.733	3	54.244	.89
	İzleme H.	257.010	3	85.670	1.52
	Çevre-Veli İliş. H.	115.856	3	38.619	.71
	Konsültasyonluk H.	194.091	3	64.697	1.13
	Araş. ve Değer. H.	158.476	3	52.825	.97

Wilks' Lambda (Λ)= .88, F hesaplanan (30, 652) = .93, $p > .05$

Tablo 2’de görülen MANOVA sonuçları, cinsiyete göre (Λ = .94, F hesaplanan (10, 224) = 1.50, $p > .05$) ve akademik başarıya göre (Λ = .88, F hesaplanan (30, 652) = .93,

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

$p > .05$) PDR hizmetlerini değerlendirme puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini ya da gerekmediğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıyıp tanımama, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olup olamayacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alıp almama, mesleki rehberlik yardımını alıp almama, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıyıp tanıtmaması ve öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıyıp tanıtmaması değişkenlerine göre PDR hizmetlerinin yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonucu Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Çeşitli değişkenlere göre PDR hizmetlerinin yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	B	Standart β	t	P	F	P	R	R^2
Sabit	219.952		27.80 *	.00	14.61	.00	.56	.31
Psikolojik Dan. Bulunmalı	1.20	.12	2.07*	.04				
Psikolojik Dan. Tanımak	25.50	.18	2.73*	.01				
Sorun.Yard.Ola. İnanç	9.99	.08	1.23	.22				
Eğitsel Reh. Almak	8.35	.06	.84	.40				
Mesleki Reh. Almak	8.43	.06	.89	.37				
Psik. Dan. PDR H. Tanıt.	13.271	.11	1.54	.13				
Öğretmenin PDR H. Tanıt.	32.825	.27	3.97*	.00				

Tablo 3’e bakıldığında okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme, okul psikolojik danışmanını tanıma, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, eğitsel rehberlik yardımını alma, mesleki rehberlik yardımını alma, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtmaması ve öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtmaması değişkenleri birlikte PDR hizmetlerini değerlendirme puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir ($R = .56$, $R^2 = .31$, $p < .05$). Adı geçen bu yedi değişken birlikte PDR hizmetlerinin değerlendirilmesindeki toplam varyansın yaklaşık %31’ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerindeki göreceli önem sırası; öğretmenlerin PDR

hizmetlerini tanıtmaması ($\beta=.27$), okul psikolojik danışmanını tanıma ($\beta=.18$), okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünme ($\beta=.12$), okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtmaması ($\beta=.11$), okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç ($\beta=.08$), mesleki rehberlik yardımını alma ($\beta=.06$) ve eğitsel rehberlik yardımını alma ($\beta=.06$)'dır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise; öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtmamasının ($t= 3.97, p<.00$), okul psikolojik danışmanını tanımanın ($t= 2.73, p<.01$) ve okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünmenin ($t= 2.07, p<.04$) PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Ancak, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtmaması ($t= 1.54, p >.05$), okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç ($t= 1.23, p >.05$), mesleki rehberlik yardımını alma ($t= .89, p >.05$) ve eğitsel rehberlik yardımını alma ($t= .84, p >.05$) değişkenleri anlamlı bir etkiye sahip değildir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada, ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenciler PDR hizmetlerini en çok verilen hizmetten en az verilen hizmete doğru sırasıyla konsültasyonluk hizmeti, yönlendirme hizmeti, izleme hizmeti, çevre ve veli ile ilişkiler hizmeti, oryantasyon hizmeti, araştırma ve değerlendirme hizmeti, bilgi toplama ve yayma hizmeti, bireyi tanıma hizmeti ve psikolojik danışma hizmeti olarak belirtmişlerdir. PDR hizmetleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu hizmetlerin yaklaşık olarak %56 düzeyinde verildiği görülmüştür. Poyraz'ın (2007) yapmış olduğu araştırma sonucunda da, öğrenciler PDR hizmetlerini en çok verilen hizmetten en az verilen hizmete doğru sırasıyla konsültasyonluk hizmeti, yönlendirme hizmeti, bilgi toplama yayma hizmeti, psikolojik danışma hizmeti, araştırma ve değerlendirme hizmeti, izleme hizmeti, oryantasyon hizmeti ve çevre-veli ilişkiler hizmeti olarak belirtmişlerdir. Poyraz'ın yapmış olduğu araştırma sonucunda da ilk iki sırada konsültasyonluk hizmeti ile yönlendirme-yerleştirme hizmeti gelmiştir. Bu araştırma sonuçları, araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Diğer hizmetlerin sıralanmasındaki fark, okul psikolojik danışmanının farklı kişiler olmasından dolayı ortaya çıkan uygulama farklılıklarından kaynaklanabilir.

Araştırma sonuçları, cinsiyete ve akademik başarıya göre PDR hizmetlerini değerlendirme puanlarının anlamlı olarak farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, PDR hizmetlerinden yararlanma ve buna bağlı olarak PDR hizmetlerini değerlendirme konusunda cinsiyetin ve akademik başarının etkili olmadığını göstermektedir. Poyraz'ın (2007) yapmış olduğu araştırma sonucunda da, cinsiyete göre öğrencilerin PDR hizmetlerini değerlendirme puanları anlamlı olarak farklılık göstermemiştir. Bu araştırma sonuçları, araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Ayrıca, araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin PDR hizmetlerini tanıtmasının, okul psikolojik danışmanının tanınmasının ve okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünmenin PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Ancak, okul psikolojik danışmanının PDR hizmetlerini tanıtması, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, mesleki rehberlik yardımını almanın ve eğitsel rehberlik yardımını almanın PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı da görülmüştür. Okul psikolojik danışmanı ve öğretmenler öğrencilerine PDR hizmetleri konusunda sağlıklı ve doğru bilgiyi verirlerse öğrenciler eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal yardımcı almaya hazır hale gelirler. Ayrıca, sorun yaşadıklarında psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç geliştirip, bu yardımcı almaya da hazır hale gelirler. Öğretmenlerinin PDR hizmetlerini tanıttığını belirten, okul psikolojik danışmanını tanıyan ve okul psikolojik danışmanının okullarda mutlaka bulunması gerektiğini düşünen öğrenciler, PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verildiğini belirtmişlerdir. Ancak, psikolojik danışmanın PDR hizmetlerini tanıtmasının anlamlı bir yordayıcı olması beklenirken sonuç anlamlı çıkmamıştır. Bunun nedeni araştırmanın yapıldığı okulda psikolojik danışmanın öğrencilere vermesi gereken PDR yardımcı konusunda yeterli düzeyde bilgilendirme yapmamış olmasından kaynaklanabilir. Geçmiş yıllarda yapılmış olan araştırma (Duman, 1985; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Kepçeoğlu, 1978) sonuçlarında da okul psikolojik danışmanının kendi görevlerini tanıtma konusunda yeterli olmadığı bulunmuştur. Bu araştırma sonuçları, araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Ayrıca, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inancın, mesleki rehberlik yardımını almanın ve eğitsel rehberlik yardımını almanın, PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı sonucu da, araştırmanın yapıldığı okuldaki psikolojik danışmanın PDR hizmetlerini yeterli düzeyde vermediğini göstermektedir. Çünkü, bu hizmetleri alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında fark

çıkamamıştır. Oysa, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, mesleki rehberlik yardımını alma ve eğitsel rehberlik yardımını alma değişkenleri önemli değişkenler olmasına rağmen, araştırmada etkisiz çıkan değişkenler olmuştur.

Okul psikolojik danışmanı eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal alanlarda doğrudan bireyi etkileyen bireyi tanıma, psikolojik danışma, bilgi toplama ve yayma, yöneltme ve yerleştirme, izleme, oryantasyon hizmetleri ile dolaylı yoldan etkileyen konsültasyonluk, araştırma ve değerlendirme ve çevre ve veli ile ilişkiler hizmetlerini yeterli düzeyde vermelidir. Ancak, araştırma sonuçlarına bir bütün olarak bakıldığında PDR hizmetlerin yaklaşık olarak %56 düzeyinde yapıldığı görülmüştür. Bu bulgu, PDR hizmetlerinin orta düzeyde verildiğini ve yeterli düzeyde verilmediğini göstermektedir. Yapılmış olan araştırmalarda da (Görkem, 1985; Güvendi, 1980; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Karagüven, 2001) orta dereceli okullardaki öğrencilerin, okul psikolojik danışmanından gördükleri hizmetleri yetersiz olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin çok çeşitli nedenleri olabilir. Bunlardan ilki, okul psikolojik danışmanı olarak görev yapan kişilerin PDR lisans eğitimini alıp almadığıdır. Geçmişte, PDR lisans eğitimini almamış olan kişilerin psikolojik danışman olarak atanması bu hizmetlerin kalitesini önemli ölçüde düşürmüştür. Nihayet, 13. Milli Eğitim Şurası'nda psikolojik danışmanların okullara atanmalarında görev niteliklerine uygun kriterlerin oluşturularak, bu alanda lisans düzeyinde eğitim almayanların atanmaması kararı alınmıştır (T.C.M.E.B., 13. Milli Eğitim Şurası, 1990). 15. Milli Eğitim Şurası'nda, PDR hizmetlerinin, bu alanda en az lisans düzeyinde eğitim alan elemanlarca yürütülmesi ve rehberlik hizmetleri kadrolarına alan dışı atamaların yapılmaması kararı alınmıştır. Ayrıca, her okulda psikolojik danışma ve rehberlik servisinin kurulmasının zor olabileceği, bu nedenle de Rehberlik Araştırma Merkezlerinin sayılarının çoğaltılarak, bu merkezlere psikolojik danışma ve rehberlik alanında yüksek lisans eğitilmiş elemanların atanması kararı da alınmıştır (T.C.M.E.B., 15. Milli Eğitim Şurası, 1996). Ancak, bu kararlar alınmış olmasına rağmen 2003-2004 yıllarında, felsefe ve sosyoloji bölümü mezunlarının hizmet-içi eğitime alınarak, "ihtiyaca dayalı olarak ve bir kereye mahsus" özel dersanelerde psikolojik danışman olarak görevlendirilmesinin istenmesi, alınan kararların uygulanmasındaki sıkıntıyı

göstermesi açısından çarpıcı bir örnektir. Öte yandan, psikolojik danışmanlar, PDR lisans eğitimini almış olsalar dahi, aldıkları eğitimin niteliği farklılık gösterebilmekte, bu da verilen PDR hizmetlerinin kalitesini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Nitekim, Hatunoğlu ve Hatunoğlu'nun (2006) yapmış oldukları araştırma sonucunda da, PDR hizmetlerini vermekle yükümlü olan okul psikolojik danışmanlarının bir bölümünün, işinin gerektirdiği ilkeye, sorumluluk bilincine ve aktiviteye sahip olmadıkları bulunmuştur.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin diğer bir nedeni, geçmişte psikolojik danışman yetiştirmeyi hedefleyen mevcut lisans programlarının ders sayısı, çeşidi, öğretim elemanı sayısı ve niteliği açısından farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır (Doğan ve Erkan, 2001). Bu farklılıklar da psikolojik danışmanın verdiği hizmetlerin kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sorunu ele alan akademisyenler 2004 yılında Pamukkale Üniversitesi'nde yapmış oldukları toplantıda "Yeni PDR Lisans Programı"nın geniş bir katılımı ile oluşturmuşlardır. Bu yeni programın PDR lisans eğitimini veren fakültelerde uygulanması düşünülürken; Yüksek Öğretim Kurulu (Y.Ö.K.) bağımsız olarak, PDR lisans Programını yeniden oluşturmuş ve bu programın 2007-2008 eğitim-öğretim yılından itibaren, 1.sınıflardan başlanarak uygulanması yönünde karar almıştır (Y.Ö.K., 2007). Tartışmalı da olsa en son gelinen nokta, psikolojik danışman eğitimi programı standart hale getirilmiştir. Ancak, yine PDR lisans eğitimini veren öğretim elemanlarının sayısı ve niteliği açısından farklılıklar devam etmektedir. Bu farklılıklar, geçmişte olduğu gibi, günümüzde ve gelecekte verilecek hizmetlerin kalitesini etkileyecektir.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin bir başka nedeni de okullarda görev yapan okul psikolojik danışman sayısının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Yüksel-Şahin (2002) tarafından İstanbul ilinde yapılmış olan araştırma sonucuna göre, psikolojik danışmanı olmayan okulların sayısı yarıdan fazla çıkmıştır. Aynı şekilde Hatunoğlu ve Hatunoğlu'nun (2006) yapmış oldukları araştırma sonucunda da, okullardaki psikolojik danışman sayısının yetersiz olduğu bulunmuştur. Bu soruna yönelik olarak, 17. Milli Eğitim Şurası'nda sınıf ve öğrenci sayısına bakılmaksızın her ilköğretim okuluna psikolojik danışman görevlendirilmesi kararının alınması (T.C.M.E.B., 17. Milli Eğitim Şurası, 2006) geç alınan ancak, gerekli olan bir karardır. Özellikle, bir çok devlet okulunda çok fazla sayıda

öğrenci bulunmakta ve bir psikolojik danışmanın bütün öğrencilere ve ailelerine PDR yardımını vermesi olanaksız görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2004 yılı verilerine göre psikolojik danışman başına bazı illerde 550 öğrenci, bazı illerde ise 4255 öğrenci düşmektedir. Psikolojik danışman başına 1000'e kadar öğrenci düşen iller A grubu olarak, psikolojik danışman başına 1001-2000'e kadar öğrenci düşen iller B grubu olarak, psikolojik danışman başına 2001 ve üzerinde öğrenci düşen iller C grubu olarak sınıflandırılmış; buna bağlı olarak psikolojik danışman dağılımının eğitim bölgelerine ve okullara dengeli dağılması gerekliliği belirtilmiştir (T.C.M.E.B. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2007). Psikolojik danışmanların okullara dağılımındaki dengenin sağlanması son derece önemlidir. Ancak, psikolojik danışmanların okullara dağılımındaki dengesizlik ve sayısal yetersizlik hala devam eden bir önemli bir sorundur. Doğan (2001) gelişimsel PDR programının etkili bir şekilde sunulması için psikolojik danışman/öğrenci oranının rasyonel bir şekilde belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği (ASCA), ideal olarak 1:100, en fazla olarak 1:300 oranlarını önermektedir. Ancak, bu oran ilköğretim I. kademe için 1:500-1:1000 arasında değişmektedir. Ülkemizde psikolojik danışman/öğrenci oranı 1:500 ile 1:4255 arasında değişmektedir. Bu oranlar, PDR hizmetlerinin neden yeterli düzeyde verilemediği açıklamaktadır.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin önemli bir başka nedeni psikolojik danışmanın zamanı etkili bir şekilde kullanamamasından kaynaklanmaktadır. Okul psikolojik danışmanının gelişimsel PDR etkinliklerini yürütürken zamanını ve enerjisini etkin bir şekilde kullanması gerekir. Doğan'a (2001) göre bunun temel koşulu büyük gruplarla, grup rehberliği biçiminde çalışmaktır. Bu grup rehberliği etkinlikleri işlemediğinde küçük grup danışması yapılmalıdır. Küçük grup danışması işlemediğinde de bireysel psikolojik danışmaya yapılmalıdır. Bu da işlemezse, öğrenciler özel yardım almak üzere ruh sağlığı merkezlerine gönderilmelidir. Öğrencilere sunulacak olan PDR yardımının önce grup rehberliği, daha sonra küçük grup danışması, bireysel psikolojik danışma ve sevk etme şeklinde bir sıra izlemesi, psikolojik danışmanın müdahalelerinde daha sistematik olmasını, zaman ve enerjisini daha ekonomik bir şekilde kullanmasına olanak verir. Tüm öğrencilere bireysel psikolojik danışma yardımını sunmak pratik bir yol değildir. Okullarda görev yapan psikolojik danışman sayısının az olduğu dikkate alındığında Doğan'ın önerdiği gibi,

psikolojik danışmanın zamanını etkili kullanması son derece önemli görünmektedir. Ayrıca, psikolojik danışmanın zamanını etkili kullanması için, kendi görev tanımları dışında kalan işleri yapmaması da gerekir. ASCA, okul psikolojik danışmanlarının zamanlarının en az %70'ini doğrudan öğrenciye hizmet vererek geçirmesi gerektiğini belirtirken; yapılan araştırmalarda okul psikolojik danışmanlarının zamanlarını, PDR ile ilgili olan görevler dışında ve yönetsel görevlerde harcadıkları da görülmüştür (Rayle, 2006). Ülkemizde, Güven'in (2003) yapmış olduğu araştırma sonucunda da, psikolojik danışmanların %26.1'i, yönetimin kendilerinden, idari işlerde görev alma (%46.3) ve boş derslere girme (%34.1) şeklinde, görevleri olmayan isteklerde bulunduğunu ortaya koymuştur. Hatunoğlu ve Hatunoğlu'nun (2006) yapmış olduğu araştırma sonucunda da, yöneticilerin okul psikolojik danışmanlarını alanları dışındaki işlere yönelttiği sonucu bulunmuştur. Yine, Korkut-Owen ve Owen (2008) tarafından yapılan araştırma sonucunda da, psikolojik danışmanların bireysel danışmaya daha az zaman harcadıklarını, yönetsel işlere ise daha fazla zaman ayırdıklarını bulmuşlardır. Psikolojik danışmanların zaman kullanımı ile ilgili idealde düşündükleri ile gerçekte kullandıkları zaman arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Görev dışı işleri yapmak durumunda kalan psikolojik danışmanlar, yeterli düzeyde PDR hizmetini verememektedirler.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin bir başka nedeni de psikolojik danışmanların yönetici ve öğretmenlerin desteğini alamamalarından da kaynaklanmaktadır. Psikolojik danışmanların yönetici ve öğretmenlerin desteğini alamamalarının önemli bir nedeni, onların PDR konusundaki bilgilerinin eksik, görüşlerinin olumsuz ve yanlış görev beklentisi içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim, yapılmış olan araştırma (Hamamcı, Murat ve Çoban, 2004; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Kepçeoğlu, 1978) sonuçlarında da, yöneticilerin PDR konusundaki bilgilerinin eksik, görüşlerinin olumsuz ve yanlış görev beklentisi içinde oldukları bulunmuştur. Yöneticiler ve öğretmenler PDR konusunda yeterli bilgiye, olumlu görüşlere ve doğru bir görev beklentisine sahip olurlarsa, psikolojik danışmana da destek olacaklardır. Bunun için, Eğitim Fakülteleri'nde verilen PDR dersinin, PDR alanında öğrenim görmüş olan akademisyenler tarafından verilmesi gereklidir. Psikolojik danışmanların yönetici ve öğretmenlerin desteğini alamamalarının önemli bir diğer nedeni de, psikolojik danışmanların kişilik özellikleri ve mesleki özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Olumlu bir kişilik özelliğine sahip olmak, nitelikli bir lisans eğitimi

almış olmak, PDR yardımını vermeye hazır ve istekli olmak PDR hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesinde; ve yöneticilerin, öğretmenlerin desteğini almalarında çok önemli bir faktördür. Psikolojik danışmanların, yöneticiler ve öğretmenlerle olumlu ilişkileri kurmaları sayesinde onlardan gerekli olan desteği almaları mümkün olabilecektir.

PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin diğer nedenleri de, psikolojik danışmanların iş stresini ve mesleki tükenmişliği yüksek düzeyde yaşamaları ile mesleki doyumlarının az olmasından kaynaklanabilir. Psikolojik danışmanlar üzerinde yapılan bazı araştırmalar sonucunda, psikolojik danışmanların yüksek düzeyde iş stresi ve düşük düzeyde de mesleki doyum yaşadıkları görülmektedir (Rayle, 2006). İş yaşamının fazla stresli olması mesleki doyumunu azaltır (Morrisette, 2000). Bireyin iş yaşamında stres yaşamayı kaçınılmazdır. Hem özel yaşamdaki zorluklar ve sorunlar hem de iş yaşamındaki zorluklar ve sorunlar birey için ve çalıştığı kurum için ciddi problemler oluşturmaktadır. Yoğun iş stresinin sonuçlarından biri olarak kabul edilen mesleki tükenmişlik üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında da tükenmişliğin işi gereği insanlarla yüz yüze gelmekte olan, insanlara hizmet veren, yardım eden meslek gruplarında daha fazla gözlemlendiği görülmektedir. Tükenmişliği yaşayan bireyde yorgunluk, işten soğuma ve duyarsızlaşmada artış görülmektedir (Cemaloğlu ve Erdemoğlu-Şahin, 2007; Çapri, 2006; Özdemir, Özdemir, Coşkun ve Çınar, 1999; Yıldız-Kırılmaz, Çelen ve Sarp, 2003). Psikolojik danışmanlık mesleği, insanlarla yoğun bir etkileşim gerektirdiğinden dolayı mesleki tükenmişlik açısından risk grubundadır. Tükenmişlik içinde yorgunluk, işten soğuma ve duyarsızlaşmayı yaşayan bir psikolojik danışman, vermesi gereken hizmetleri yeterli düzeyde verememektedir.

Sonuç olarak, PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin yukarıda açıklandığı gibi çeşitli nedenleri olabilir. Bu sorunların varlığı ve sorunların çözümlerinin yavaş adımlarla uygulanması PDR hizmetlerinin istenilen düzeyde verilmesini engellemektedir. Bu konuda akademisyenlere, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Yüksek Öğretim Kurumu'na ve PDR alanında eğitim görmüş olan mezunlara önemli görevler düşmektedir. Özellikle, psikolojik danışmanların kişilik özellikleri açısından olumlu, mesleki özellikler açısından da yeterli olması gereklidir. Olumlu bir kişilik özelliğine sahip olmak, nitelikli bir lisans eğitimini almış olmak, PDR yardımını vermeye hazır ve istekli olmak PDR hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesinde çok önemlidir.

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

KAYNAKÇA

- Aluede, O. Ve Imonikhe, J. S. (2002). Secondary School Students' and Teachers' Perceptions of the Role of the Scholl Counselor. *Guidance and Counseling*, 17 (2), 46-51.
- Amatea, E. S. ve Clark, M. A. (2005). Changing Schools, Changing Counselors: A Qualitative Study of School Administrators' Conceptions of the School Counselor Role. *Professional School Counseling*, 9(1), 16-27.
- ASCA-American School Counselor Association (2007). *Why Elementary School Counselors*. <http://www.schoolcounselor.org>. adresinden 4. 01. 2007 tarihinde indirilmiştir.
- Baysal, A. (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Başlıca Hizmet Türleri (Ed: Alim Kaya). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 35-62). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Canel, A. N. (2007). Eğitimde Rehberlik Hizmetlerinin Yeri ve Önemi (Ed: Betül Aydın). *Rehberlik* (ss. 117-151). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cemaloğlu, N. ve Erdemoğlu-Şahin, D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 465-484. www.ksef.gazi.edu.tr/dergi/pdf/Cilt-15-No2-2007Ekim/ncemaloglu.pdf. adresinden 1.04. 2008 tarihinde indirilmiştir.
- Ceyhun, B., Ergun, E. ve Duran, A. (1993). Krize Müdahale Merkezine Başvurularda Yaşam Olaylarının Değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 1(2), 51-55.
- Clark, M. A. ve Amatea, E. S.(2004). Teacher Perceptions and Expectations of School Counselor Contributions: Implications for Program Planning and Training. *Professional School Counseling*, 8 (2), 132-140.
- Çakır, M. A. (2004). Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 1-14.
- Çam, S. (2004). Okullarda Rehberlik Hizmet Alanları-Birimleri (Ed: Gürhan Can). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 47-72). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 62-77.
- Doğan, S. (2001). Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Nasıl Yapılandırılabilir? VI. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Ankara: ODTÜ Eğitim Fakültesi.
- Doğan, S. ve Erkan, S. (2001). Türkiye'de Psikolojik Danışman Eğitimi Profili: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. VI. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Ankara: ODTÜ Eğitim Fakültesi.
- Duman, E. (1985). *Lise Öğrencilerinin Rehberlik Uzmanlarından Görev Beklentileri ve Görev Beklentilerine Etki Eden Faktörler*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekstrom, R. B., Elmore, P. B., Schafer, W. D., Trotter, T. V. ve Webster, B. (2004). A Survey of Assessment and Evaluation Activities of School Counselors. *Professional School Counseling*, 8 (1), 24-30.
- Erkan, S. (2001). *Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması*. Ankara: Nobel Yayın.
- Ersever, O. G. (1992). İlköğretimde Açık Okul Sistemi İle Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anlayışı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 127-132.

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim:

<http://www.insanbilimleri.com>

- Ersever, O. G. (2001). Krize Müdahaleye İlişkin 3 Temel Yaklaşım. *Yöret Postası*, 16.
- Esmer, A. (1985). *Orta Dereceli Okullarımızda Rehberlik Programını Uygulanmasına İlişkin Problemler: Kütahya İlinde Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fitch, T. ve Marshall, J. L. (2004). What Counselor Do in High-Achieving Schools: A Study On The Role Of The School Counselor. *Professional School Counseling*, 7(3), 172-177. EBSCOHOST veritabanından 12.04.2006 tarihinde indirilmiştir.
- Görkem, N. (1985). *Öğrencilerin Rehberlik Uzmanlarından Gördükleri Hizmetlerle Bekledikleri Hizmetler Arasındaki Fark*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültekin, İ. (1984). *Orta Dereceli Okullardaki Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, M. (2003). Psikolojik Danışmanların Okul Yöneticileri İle İlişkilerinin Değerlendirmesi (Ed: Hakan Atılgan ve Mesut Saçkes). *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı* (ss. 102). Ankara: Türk PDR Derneği Yayını.
- Güven, M. (2004). Okullarda Rehberlik Servisleri (Ed: Alim Kaya). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss 63-92). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güvendi, M. (1980). *Rehberlik Saatlerinde Öğrenci Yaşantıları ve Beklentilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara :Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamamcı, Z., Murat, M. ve Çoban, A. (2004). Gaziantep'teki Okullarda Çalışan Psikolojik Danışmanların Mesleki Sorunlarının İncelenmesi. *13.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildiri Özetleri*, 201.
- Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 333-338.
- Hotaman, D. (2008). The examination of the basic skill levels of the students' in accordance with the perceptions of teachers, parents and students. *International Journal of Instruction 1* (2), 39-56.
- Ilgar, Z. (2004). Rehberliğin Başlıca Türleri (Ed: Gürhan Can). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 28-46). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Jackson, S. A. (2000). Referrals to The School Counselor: A Qualitative Study. *Professional School Counseling*, 3 (4), 277-286.
- Karagüven, H. (2001). Endüstri Meslek Liselerinde Rehberlik Servislerinin İşlerliğinin İncelenmesi Ve Gereksinim Belirleme Çalışması. *VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Ankara: ODTÜ Eğitim Fakültesi.
- Kaya, A. ve Çivitçi, A. (2004). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi (Ed: Gürhan Can). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 227-254). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kepçeoğlu, M. (1978). *Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Uzmanlarının Görevleri: Algılar ve Beklentiler*. Çoğaltılmamış Doçentlik Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara: Özerler Matbaası.
- Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkut-Owen, F. ve Owen, D. W. (2008). Okul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri: Yöneticiler ve Psikolojik Danışmanların Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 204-218.

- Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
-
- Kuhn, L. (2004). *Student Perceptions of School Counselor Roles and Functions*. Unpublished master's thesis. Baltimore: University of Maryland.
- Kutlu, M. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27 (123), 22-30.
- Kuzgun, Y. (1981). Okul Danışmanlarının Rol Algıları Ve Rol Beklentileri. *I. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 29.
- Kuzgun, Y. (2000). İlköğretimde Mesleki Gelişim (Ed:Yıldız Kuzgun). *İlköğretimde Rehberlik* (ss.125-153). Ankara: Nobel Yayın.
- Morrisette, P. (2000). School counselor well-being. *Guidance and Counseling*, 16 (1), 2-9.
- Özdemir, A. K., Özdemir, H. D., Coşkun, A. ve Çınar, Z. (1999). Dişhekimliği Fakültesi Öğretim Elemanlarında Tükenmişlik Ölçeğinin Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 98-104.
- Öztoprak, S. (1991). *Rehberlik Hizmetlerinin Tanıtılmasının Veli Beklentilerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pişkin, M. (1989). *Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poyraz, C. (2007). *Ortadereceli Okullarda Yürütülen Rehberlik Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Quast, C. (2003). *Parents' Perceptions Of The Role And Function Of a High School Guidance Counselor*. Unpublished master's thesis, Wisconsin University, Wisconsin.
- Rayle, A. D. (2006). Do School Counselors Matter? Mattering As a Moderator Between Job Stress and Job Satisfaction. *Professional School Counseling*, 9 (3), 206-215.
- Sayıl, I. (1977). Psikiyatride Krize Müdahale Kavramı Ve Bir Uygulama. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 353-363.
- Staley, W. L. ve Carey, A. L. (1997). The Role Of School Counselor in Facilitating A Quality Twenty-First Century Workforce. *School Counselor*, 44 (5), 377-383.
- T.C.M.E.B. 13. Milli Eğitim Şurası. (1990). <http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/sura.html>. adresinden 29.01.2007 tarihinde indirilmiştir.
- T.C.M.E.B. 15. Milli Eğitim Şurası. (1996). <http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/sura.html>. adresinden 29.01.2007 tarihinde indirilmiştir.
- T.C.M.E.B. 17. Milli Eğitim Şurası. (2006). <http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/sura.html>. adresinden 29.01.2007 tarihinde indirilmiştir
- T.C.M.E.B., Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2007). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri*. Genelge No: 2004. <http://www.meb.gov.tr>. adresinden 29.03.2008 tarihinde indirilmiştir.
- T.C.M.E.B., Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2008). *İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programları*. <http://www.meb.gov.tr>. adresinden 29.03.2008 tarihinde indirilmiştir.
- T. C. M. E. B. *Türk Milli Eğitim Sistemi*. (2008). <http://www.meb.gov.tr>. adresinden 29.05.2008 tarihinde indirilmiştir.
- Topçu-Kabasakal, Z. (2007). Rehberlik Hizmetleri (Ed: Betül Aydın). *Rehberlik* (ss 39-81). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 5:2. Erişim:

<http://www.insanbilimleri.com>

Uz-Baş (2007). Rehberlikte Hizmet Türleri (Ed: Betül Aydın). *Rehberlik* (ss 82-116). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Ültanır, E. (2003). *İlköğretim Birinci Kademedeki Rehberlik ve Danışma*. Ankara: Nobel Yayın

Webb, L. D., Brigman, G. A. ve Campbell, C. (2005). Linking School Counselors And Student Success: A Replication Of The Student Success Skills Approach Targeting The Academic And Social Competence Of Students. ASCA, <http://www.schoolcounselor.org>.adresinden 29.04.2008 tarihinde indirilmiştir.

Yeşilyaprak, B. (2001) *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayın.

Yıldız-Kırılmaz, A., Çelen, Ü. ve Sarp, N. (2003). İlköğretimde Çalışan Bir Öğretmen Grubunda Tükenmişlik Durumu Araştırması. *İlköğretim-Online*, 2 (1), 2-9, (Online):<http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 29.04.2008 tarihinde indirilmiştir.

Yüksek Öğretim Kurulu (Y.Ö.K.) (2007). *Eğitim Fakültelerinde Uygulanacak Yeni Programlar Hakkında Açıklama*. <http://www.yok.gov.tr>. adresinden 20.05.2008 tarihinde indirilmiştir.

Yüksel-Şahin, F. (2000). Depremin Birey Üzerinde Yarattığı Duygusal Kriz Durumu Ve Kriz Danışması. *Eğitim ve Bilim*, 25 (115), 49-52.

Yüksel-Şahin, Fulya (2002). Bazı Değişkenlerin Yönetici Adaylarının, Okul Psikolojik Danışmanlarından Görev Beklentileri Düzeylerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 27 (123), 13-21.

Yüksel-Şahin, F. ve Hotaman, D. (2007). Bazı Kişisel Değişkenlerin Ortaöğretim Öğrencilerinin Çalışma Becerileri Üzerindeki Etkisi. *XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı*, 301.